

УДК 330.322.4, 338.43

А. В. Снеткова,
аспірант кафедри обліку та аудиту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-2185-3059

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.21.75

ІНВЕСТИЦІЇ У НЕОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: ДИНАМІКА, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

A. Snetkova,
postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

INVESTMENTS IN NON-CURRENT ASSETS OF UKRAINIAN'S SUNFLOWER OIL AND FATS COMPANIES: DYNAMICS, PROBLEMS AND PROSPECTS

Автором проведено аналіз стану олійно-жирової промисловості України, на основі показників обсягу виробництва, експорту, імпорту соняшникової олії у світі та в країні. Розглянуто перспективи розвитку олійно-жирового комплексу України. Зосереджено увагу на аналізі стану переробних потужностей лідируючих підприємств олійно-жирової промисловості України. У статті досліджується сутність необоротних активів та їх структура на прикладі підприємств олійно-жирової промисловості, виявлення основних тенденцій щодо інвестування у матеріальні, нематеріальні та фінансові активи довгострокового характеру. Проведено аналіз структури необоротних активів підприємств олійно-жирової промисловості станом на початок 2019 року. Визначено обсяги необхідних інвестицій у будівництво елеваторних потужностей та ранжування таких потреб за областями України. Встановлено наявність дефіциту елеваторних потужностей в Україні та вкрай нерівномірне їх розташування. Обсяги ємних сховищ майже дорівнюють потребам у Закарпатській, Миколаївській, Івано-Франківській областях. Профіцит потужностей виявлено у Одеській області, проте є області, де потреба в інвестиціях у елеватори вимірюється сотнями мільйонів доларів, лідерами стали Житомирська, Харківська та Дніпропетровська області. Загальний обсяг необхідних інвестицій у будівництво нових елеваторних потужностей становлять у сумі від 3,5 до 4,5 млрд дол. США.

The acceleration of economic and geopolitical integration processes in the European and Eurasian space implies a radical reconstruction and modernization of national production facilities. Under the influence of restructuring of world industrial production, production processes accelerate and change, the country's export potential is increased, and new markets are opened. The author analyzes the state of the oil and fat industry in Ukraine, based on the indices of production, export, import of sunflower oil in the world and in the country. Prospects of development of oil and fat complex of Ukraine are considered. The attention is paid to the analysis of the state of processing capacities of the leading enterprises of the oil and refining industry of Ukraine. Ukrainian business, in view of the enormous natural, resource, intellectual and labor potential of the country, is in the process of continuous integration into the world trading community, which is reflected in the structural and qualitative upgrades of production capacities at domestic processing enterprises, in particular oil and gas enterprises. The article examines the essence of non-current assets and their structure on the example of oil and fat industry enterprises, identifying the main tendencies for investing in tangible, intangible and financial assets of long-term nature. The author analyzes the structure of

fixed assets of oil and fat industry enterprises as of the beginning of 2019. The volumes of necessary investments in the construction of elevator capacities and the ranking of such needs by the regions of Ukraine are determined. It is established that the lack of elevator capacity in Ukraine and their extremely uneven location. The volume of storage facilities is almost equal to the needs in the Transcarpathian, Mykolaiv, Ivano-Frankivsk regions. Capacity surplus was found in the Odessa region, however, there are areas where the need for investments in elevators is measured in hundreds of millions of dollars, the leaders are Zhytomyr, Kharkiv and Dnipropetrovsk regions. The total amount of investment needed to build new elevator facilities is \$ 3.5 billion to \$ 4.5 billion. USA.

Ключові слова: олійно-жирова промисловість, елеваторні потужності, інвестиції.
Key words: fat and oil industry, elevator capacity, investments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Український бізнес, з огляду на колосальний природний, ресурсний, інтелектуальний та трудовий потенціал країни, знаходиться у процесі постійного інтегрування у світову торговельну спільноту, що знаходить своє відображення у структурних та якісних оновленнях виробничих потужностей на вітчизняних підприємствах переробної промисловості, зокрема підприємствах олійно-жирової промисловості.

На сьогодні однією із найбільш інвестиційнопривабливих галузей в Україні виступає олійно-жирова промисловість. За останні 20 років на території України побудовано 60 нових заводів і модернізовані майже всі підприємства, зокрема 40 великих підприємств, у 6 портах побудовано 16 терміналів з переробки олійних культур, що спричинило ріст потужностей у 8 раз. Загальний обсяг інвестицій, вкладених у розвиток галузі, перевищує 3 млн дол. США. Такі структурні зміни дали можливість сформувати розвинену інфраструктуру, що включає значну кількість елеваторів, логістичних фірм і портів та удосконалити систему логістики шляхом будівництва нових терміналів у морських портах, збільшити кількість зайнятих у галузі.

На рівні менеджменту компаній виникає потреба щодо формування достовірної, повної, неупередженої інформації щодо обсягів та структури інвестицій у необоротні активи підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню сутності інвестицій у необоротні активи присвячено праці вітчизняних вчених В.Д. Базилевича, І.А. Бланка, С.Ф. Голова, В.І. Головка, І.А. Деруна, В.М. Диби, Н.І. Дорош, З.-М.В. Задорожного, О.С. Гавриловського, Я.О. Ізмайлова, Т.Г. Камінської, Р.О. Костирка, Г.І. Купалової, Л.Г. Ловінської, Т.П. Остапчука, В.П. Пантелєєва, М.С. Пушкаря, Н.І. Самбурської, В.В. Сопка, Н.М. Ткаченко, В.Г. Швеця, В.О. Шевчука та іноземних вчених Х. Андерсена, М.І. Баканова, В.Ф. Ван Бреди, К. Карпентера, К. Колдуелла, тощо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧ

Метою дослідження є аналіз стану олійно-жирової промисловості України, на основі аналізу обсягів вироб-

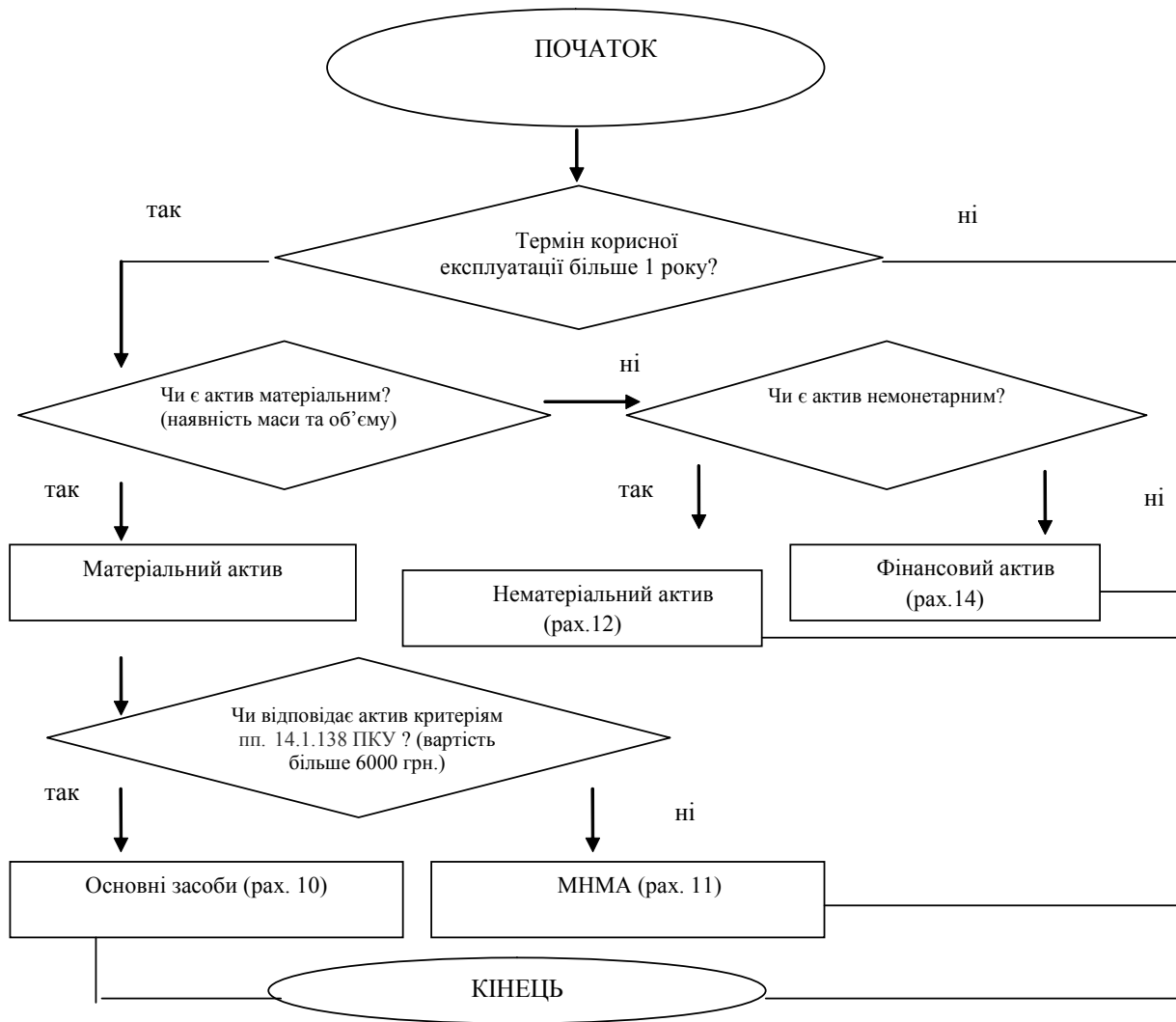
ництва, експорту, імпорту соняшникової олії у світі та в країні. Аналіз переробних потужностей лідируючих агрохолдингів України. Дослідження сутності необоротних активів та їх структури на прикладі підприємств олійно-жирової промисловості, виявлення основних тенденцій щодо капіталовкладень у матеріальні, нематеріальні та фінансові активи довгострокового характеру, аналіз структури необоротних активів підприємств олійно-жирової промисловості станом на початок 2019 року. Визначення обсягів необхідних інвестицій у будівництво елеваторних потужностей та ранжування таких потреб за областями України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Одними із необхідних та важливих чинників збільшення обсягу та поліпшення якості виробленої продукції є забезпеченість підприємств необоротними активами та ефективність їх використання. Розширення, підтримання належного функціонального стану, оновлення та модернізація виробництва неможлива без інвестиційних процесів.

Необоротні активи становлять вагомий частину майна будь-якого суб'єкта господарювання, забезпечуючи тим самим його виробничу діяльність. Саме від структури та якісних характеристик, ефективності їх використання та відтворення залежить успіх підприємства у довгостроковій перспективі. Аналіз необоротних (довгострокових) активів є одним із найважливіших етапів оцінки фінансового стану підприємства. Зрушення у динаміці основних засобах може вчасно вказати менеджменту компанії та її інвесторам на стан економічного потенціалу підприємства, зростання чи зменшення можливостей продуктивної діяльності, ступінь окупності основного капіталу.

Це питання набуває особливої актуальності саме зараз, у час коли українська економіка особливо гостро потребує довгострокових іноземних інвестицій, а з огляду на те, що індекс інвестиційної привабливості України, який вимірює Європейська Бізнес-Асоціація, станом на перше півріччя 2019 року складає 2,85 за п'ятибальною шкалою, політичну та економічну турбулентність, вимушеність підприємств працювати в умовах непередбачуваності, аналіз необоротних активів в умовах сучасного господарювання вимагає більш ґрунтовного та прискіпливого дослідження.

Рис. 1. Алгоритм віднесення активу до складу необоротних активів

Джерело: розроблено автором.

Проте для початку дослідимо сутність необоротних активів.

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 "Подання фінансової звітності", який визначає основи подання та зіставлення фінансової звітності з іншими суб'єктами господарювання, класифікує активи та зобов'язання як "поточні" та "непоточні", а саме у п. 60 стандарту зазначається, що суб'єкт господарювання подає поточні та непоточні активи і поточні та непоточні зобов'язання як окремі класифікації у своєму звіті про фінансовий стан суб'єкт господарювання.

Пунктом 66 МСБО 1 "Подання фінансової звітності" визначено, що суб'єкт господарювання повинен класифікувати актив як поточний, якщо:

- він сподівається реалізувати цей актив або має намір продати чи спожити його у своєму нормальному операційному циклі;
- він утримує актив в основному з метою продажу;
- він сподівається реалізувати актив протягом дванадцяти місяців після звітного періоду; або
- актив є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів (як визначено у МСБО 7), якщо немає обмежень щодо обміну чи використання цього активу

для погашення зобов'язання принаймні протягом дванадцяти місяців після звітного періоду [3].

Матеріальні, нематеріальні та фінансові активи довгострокового характеру, згідно п. 67 МСБО 1 "Подання фінансової звітності" є складовими "непоточних" активів, водночас цей стандарт не забороняє використання альтернативних визначень, якщо їх значення є зрозумілим.

Проте у термінології Національного положення стандарту бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" наводиться неоднозначне та розпливчате визначення необоротних активів, а саме необоротні активи — всі активи, що не є оборотними. [1].

Лише за складом статей фінансової звітності, що визначені у Національному положенні стандарті необоротні активи поділяються на нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи. Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій

Таблиця 1. Структура інвестицій у необоротні активи підприємств України за 2010–2019 рр., %

Назва складової частини НА	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Інвестиції в матеріальні активи	96,2	96,1	96,9	95,8	96,6	93,3	96,7	96,3	93,7	94,8
житлові будівлі	14,3	11,0	12,5	14,5	15,1	16,7	12,5	11,9	9,9	10,8
нежитлові будівлі	20,6	20,4	20,0	18,1	18,6	15,9	16,5	14,6	15,4	12,5
інженерні споруди	21,6	24,0	22,5	20,7	21,2	18,7	18,8	17,5	19,2	18,6
машини, обладнання та інвентар	29,9	29,7	28,2	31,6	31,4	30,9	34,3	34,5	32,4	34,8
транспортні засоби	6,1	7,1	9,9	6,5	6,3	7,2	10,2	13,4	12,8	13,8
земля	0,7	0,9	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	1,0	1,2	0,7	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8	0,9
інші матеріальні активи	2,0	1,8	2,5	3,0	2,5	2,4	3,0	3,1	2,9	3,1
Інвестиції в нематеріальні активи	3,8	3,9	3,1	4,2	3,4	6,7	3,3	3,7	6,3	5,2
з них:										
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	1,7	1,7	1,3	2,3	1,4	4,6	1,2	1,3	4,1	1,9
програмне забезпечення та бази даних	1,6	1,3	1,2	1,4	1,5	1,8	1,8	1,8	1,6	2,5
інші інвестиції у нематеріальні активи	0,6	0,8	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,6	0,5	0,8

Примітка: * Період січень — березень 2019 р.

Джерело: систематизовано автором за даними [7].

підприємств і організацій до складу синтетичних рахунків Класу 1 "Необоротні активи" окрім вище наведених включають інші необоротні матеріальні активи та гудвіл, а інвестиційна нерухомість виступає субрахунком до синтетичного рахунку 10 "Основні засоби". [2]

Дослідивши сутність необоротних активів, можемо виділити декілька основних характеристик терміну, а саме: майнові цінності, довгострокове використання, підлягають амортизації, призначені не для перепродажу, беруть участь у виробництві, корисний ефект від використання тощо.

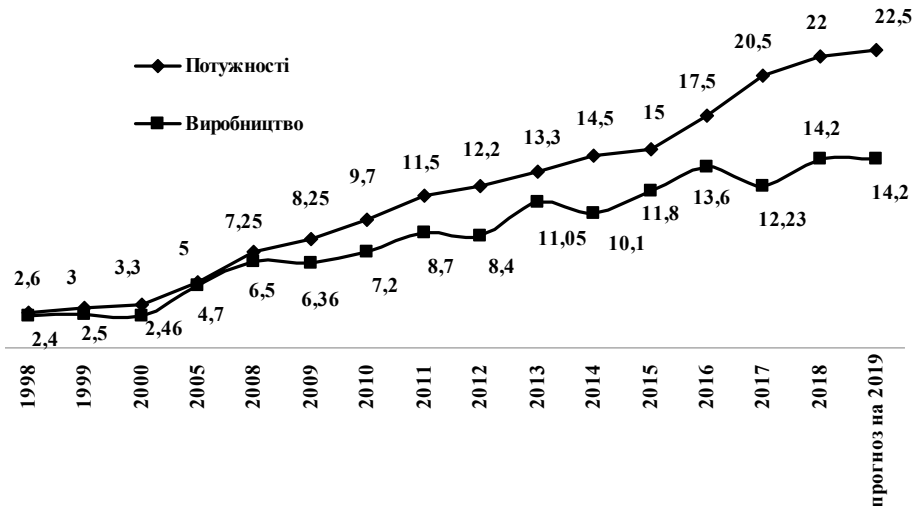
Для визначення групи до якої ми відносимо конкретний необоротний актив пропонуємо застосовувати розроблену нами блок схему (алгоритм), який представлено на рисунку 1.

Аналіз структури необоротних активів підприємств України свідчить, про те, що переважна частина капіталовкладень у необоротні активи відноситься до матеріальних необоротних активів, частка яких у 2010–2019 рр. коливалась у межах 93,3–96,9%, тоді як на нематеріальні активи припадало лише близько 3,1–6,7%. Зокрема у таблиці 1 можна простежити, що най-

Таблиця 2. Структура необоротних активів підприємств олійно-жирової промисловості України

Необоротні активи	ПрАТ з П "Дніпропетровський МЕЗ"	ТОВ АТ "Каргилл"	ТОВ "Бандурський ОЕЗ"	ТОВ "Тридіпрівський ОЕЗ"	ТОВ "Українська чорноморська індустрія"	ПАТ "АДМ Іллічівськ"	ТОВ "Олсідз Блек Сі"	ПАТ "Вінницький олійножировий комбінат"	ТОВ "Оптімусагро- трейд"
Нематеріальні активи	84,68	0,07	0,07	0,02	0,21	0,12	0,25	0,00	2,90
Незавершені капітальні інвестиції	0,00	2,14	3,60	0,87	7,21	2,58	8,38	0,60	22,93
Основні засоби	9,48	75,57	90,76	98,34	89,02	96,68	91,37	98,00	74,17
Інвестиційна нерухомість	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,41	0,00
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0,00	0,58	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
інші фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довгострокова дебіторська заборгованість	0,00	0,00	0,10	0,74	1,31	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені податкові активи	5,85	21,39	5,48	0,04	2,25	0,62	0,01	0,00	0,00
Інші необоротні активи	0,00	0,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: розроблено автором.

Рис. 2. Динаміка виробництва соняшнику та потужностей з переробки олійних культур в Україні, млн т (період 1998–2018 рр.)

Джерело: сформовано за даними звіту асоціації "Укроліапром" [6].

більша частка інвестицій в основні засоби припадає на виробничі машини, обладнання та інвентар, а найменша — на житлові будинки. Натомість, у частці інвестицій в нематеріальні активи найбільшу частину займають капіталовкладення у програмне забезпечення. Така низька частка інвестицій в нематеріальні активи є дуже негативною тенденцією, враховуючи той факт, що на сучасному етапі економічного розвитку постійно зростають інвестиції у невідчутні активи (інтелектуальний капітал), що є основним фактором зростання ринкової вартості підприємств.

Аналогічні тенденції до збільшення частки інвестицій у матеріальні активи підприємств спостерігаються й у підприємствах олійно-жирової промисловості, що підтверджується проведенням аналізом структури необоротних активів.

Основні засоби (складова матеріальних активів) займають найбільшу питому вагу у структурі необоротних активів, яка коливається у межах 94—97% від загальної суми необоротних активів, нематеріальні активи складають від 0,02 до 2,9%. Виняток становить Приватне акціонерне товариство "Дніпровський масло екстракційний завод", який із 2002 року входить до складу компанії Bunge (Швейцарія). На нашу думку, такий розподіл активів у балансі підприємства може бути пов'язаний із переоцінкою торгових марок "Олейна" та "Розумниця" або із наявністю інвестицій у формі інтелектуальної власності, тобто вкладень у придбання ви-

няткових прав користування (патентів, ліцензій, товарних знаків), інформаційних послуг (консультації, експертні рекомендації), права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище) або прав користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо).

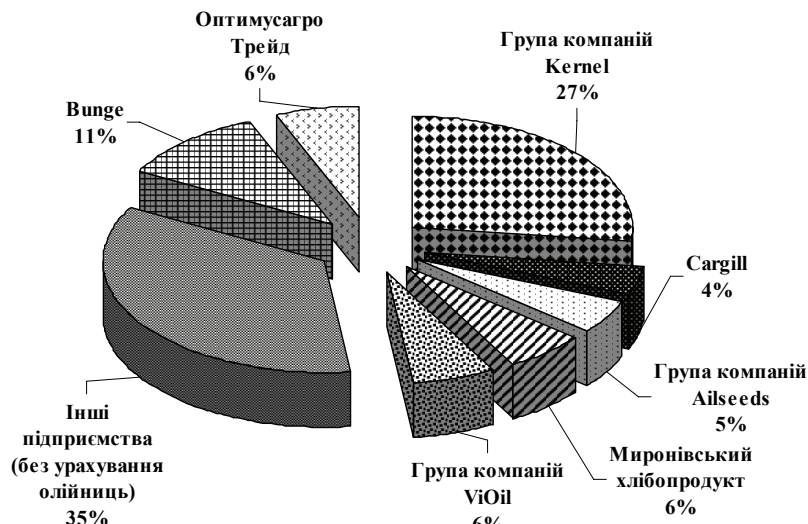
Незавершені капітальні інвестиції складають від 0,6—22,9 %, що свідчить про наявність процесів капітального будівництва, виготовлення (розробки), реконструкції, модернізації чи придбання об'єктів необоротних матеріальних та нематеріальних активів, введення яких в експлуатацію на дату балансу, а саме на початок 2019 року, не відбулось.

Такі об'єкти необоротних активів як довгострокові фінансові інвестиції та інші необоротні активи є несуттєвими та складають менше 0,5%. Питому вагу відстрочених податкових активів, тобто різниця податкових зобов'язань та кредиту, переважно коливається від 0,01 до 5,8 %, виняток становить показник підприємства ТОВ АТ "Каргілл", який отримав 249 млн грн бюджетного відшкодування, та ставши одним з найбільших одержувачів відшкодування ПДВ в АПК, на рядку із такими підприємствами, як "Кернел-трейд" ("Кернел") — 586,1 млн грн, "Сантрейд" (Bunge) — 393,5 млн грн, "Нібулон" — 117,4 млн

Таблиця 3. Обсяги виробництва, експорту, імпорту соняшникової олії у світі та в Україні (тис. тонн)

Країни світу	Обсяги виробництва соняшникової олії			Обсяги експорту соняшникової олії			Обсяги імпорту соняшникової олії		
	2017/18	2018/19	2019/20	2017/18	2018/19	2019/20	2017/18	2018/19	2019/20
Аргентина	1,300	1,430	1,415	0,600	0,680	0,672	0,000	0,000	0,000
Росія	4,192	4,853	5,121	2,307	2,300	2,600	0,030	0,020	0,020
Турція	0,912	0,903	0,903	0,390	0,360	0,300	0,503	0,450	0,425
Україна	5,913	6,364	6,235	5,341	5,800	5,600	0,001	0,001	0,001
ЄС	3,803	3,718	3,760	0,526	0,530	0,540	1,529	1,500	1,550
Інші	2,386	2,426	2,469	0,570	0,508	0,522	6,462	6,529	6,843
Загалом	18,506	19,694	19,903	9,734	10,178	10,234	8,525	8,500	8,839

Джерело: розроблено на основі звіту Міністерства сільського господарства США (USDA) [4].

Рис. 3. Структура виробництва нерафінованої соняшникової олії в Україні у період вересень-лютий 2018/19 маркетингового року серед крупних холдингів України

Джерело: сформовано за даними звіту асоціації "Укроліяпром" [6].

грн, Катеринопільський елеватор (МХП) — 105 млн грн, Allseeds — 93,4 млн грн.

Таким чином, можемо зробити висновок, що існуюча структура необоротних активів підприємств олійно-жирової промисловості свідчить про зростання темпів розвитку потужностей переробки насіння соняшника. (рис. 2).

Загальні потужності з переробки олійної сировини в Україні збільшилися з 2,4 млн т у 1998 р. до 22 млн т у 2018 р., а в 8,6 раз.

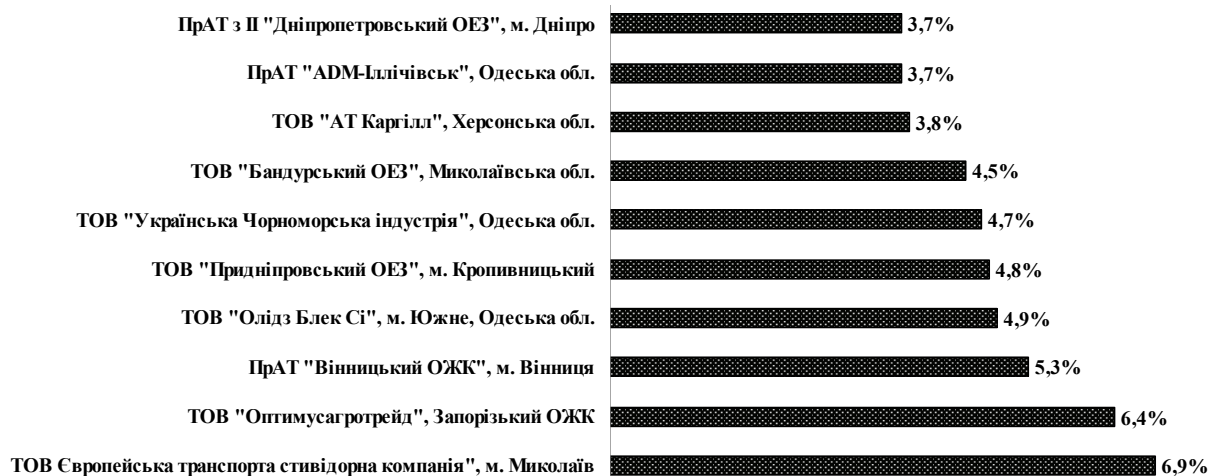
Так у 2019 маркетинговому році очікується збільшення переробного потенціалу олійних культур до 22,5 млн т за рік. Проте, порівнюючи динаміку потужностей та темпи виробництва сировини, виявлено, що близько 35% екстракційних потужностей зараз не використовується, а дефіцит соняшникового насіння становить приблизно 8 млн тонн. Україна займає більше 30% від глобального виробництва соняшникової олії, ставши лідером у глобальному трейдингу соняшникової олії, більше 50% від якої йде на світового експорту (при внутрішньому споживанні 550—480 тис. т) (табл. 3).

В Україні за підсумками вересня — лютого 2018/19 маркетингового року вироблено 2,958 млн т нерафінованої соняшникової олії, що на 10,7% більше, ніж у минулому сезоні.

Так, у розрізі по підприємствах лідируючі позиції з виробництва маркетингового року належить ТОВ "Європейська транспортна стивідорна компанія" (Миколаївський ОЕЗ "Бунге"), яка займає 6,9% ринку (рис. 4).

65% із загального обсягу нерафінованої соняшникової олії (без врахування олійниць) було вироблено підприємствами, які входять до агрохолдингів. Водночас "Кернел", до складу якого входять 8 олійноекстракційні заводів, 50 елеваторів, 2 морських термінали з перевалки зерна, забезпечив майже третину (27%) загального обсягу виробництва. Зобразимо структуру крупних холдингів з виробництва нерафінованої соняшникової олії у 2018/19 МР (вересень — лютий) (рис. 3).

Підприємства за поточний рік виробили більше 1 млн т н/р соняшникової олії кожен, а загальна частка склала 65,6%. У розрізі по підприємствах лідируючі позиції зайняв Миколаївський МОЗ (Бунге) із долею 6,9%

Рис. 4. Рейтинг підприємств з виробництва нерафінованої соняшникової олії в Україні за підсумками вересня — лютого 2018/19 маркетингового року

Джерело: розроблено за даними асоціації "Укроліяпром" [6].

Таблиця 4. Склад потужностей лідируючих агрохолдингів України станом на 01.09.2019 року

Назва	Структура та склад активів
Група компаній «Kernel»	Земельний банк – 550 тис. га
	Олійноекстракційні заводи: ТОВ «Українська Чорноморська Індустрія», ТОВ «Бандурський ОЕЗ», ПрАТ «Кропивницький ОЕЗ», ТОВ «Придніпровський ОЕЗ», ПрАТ «Полтавський ОЕЗ», ПрАТ «Вовчанський ОЕЗ», ТОВ «Приколотнянський ОЕЗ», ТОВ «Придніровський ОЕЗ». Група компаній «Агро Інвест Україна» із земельним банком у 27,5 т га
	Морські термінали з перевалки зерна: ТОВ "Ойлтранстермінал" у м. Миколаєві, ТОВ "Трансбалктермінал" у Одеській обл.
	Є власником 100% акцій компанії «Рейл Транзит Карго Україна» - залізнично-дорожній оператор, в управлінні якої знаходяться більше 3000 вагонів-зерновозів та платформ-лісовозів. Одна із дочірніх компаній Kernel Holdings S.A. є власником 5,85% частки ViOil Holding Ltd.
	Кількість елеваторів – 50 шт.
	Торгові марки: ТМ «Щедрий Дар», "Стожар", ТМ «QLIO», "Чумак", «Le Blanc», KERNEL, «Premi»
Bunge	Олійноекстракційні заводи: ТОВ «Дніпропетровський ОЕЗ», ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія»
	Морський термінал з перевалки зерна ТОВ "Гринтур-Екс" у м. Миколаєві
	Кількість елеваторів – 6 шт.
Група компаній «Миронівський хлібопродукт»	Торгові марки «Олейна», «Розумниця»
	Олійноекстракційні заводи: ТОВ «Катеринопільський елеватор», ПАТ «Миронівський завод з виробництва круп і комбікормів» ПрАТ «Зернопродукт МХП»
	Земельний банк – 370 тис. га
Група компаній «Миронівський хлібопродукт»	Елеваторні потужності:
	Новомовковська філія ПрАТ «Оріль-Лідер» (с. Оріль, с. Рокита)
	Китайгородський елеватор Добропільський КХП Андріяшівський елеватор ТОВ «Урожайна країна», філія ПрАТ «Зернопродукт МХП» (Ямпільський елеватор, елеваторні комплекси в с. Соколівка та с. Шпиків) Вендичанський елеватор (філія СТОВ «Агрокряж»)
Група компаній Allseeds	Олійноекстракційний завод ТОВ «Олсідз Блек Сі» та термінал рослинних олій у порту Південний
Група компаній «Оптимус Агро Трейд»	Олійноекстракційний завод:
	ТОВ «Запорізький олійноекстракційний завод»
Група компаній «Каргілл»	Під торговою маркою «Щедро» має розгалужену систему елеваторів, які розташовані в Дніпропетровській, Кіровоградській, Харківській, Запорізькій, Херсонській, Донецькій і Черкаській областях України
	Олійноекстракційний завод:
	ТОВ «Донецький ОЕЗ»*, ТОВ «Каховський ОЕЗ»
Група компаній «Каргілл»	Торгові марки: ТМ «Purina» та «Provimi»
	У структуру компанії входять Куцовський та Степний елеватори. Будується термінал в порту «Південний»
	Олійноекстракційні заводи: ТОВ «Вінницький оліножировий комбінат», в який входить МЄЗ №1 та №2 з переробки насіння олійних культур, гідрогенізаційний завод, лінія розливу у ПЕТ-тару, цех з виробництва м'яких маргаринів та фасованих жирів, цех з виробництва гранульованої лузги (пелети), резервуари для зберігання масла, олійнозливна станція, котельня. ТОВ «Чернівецький оліножировий комбінат»
Група компаній «ViOil»	У структуру компанії входять 11 елеваторів, серед яких ТОВ «Голованівське ХПП», ТОВ «Котюжани зерно», ТОВ «Попелюхське ХПП», ТОВ «Войл зерно» та інші

Примітка: * Втрата контролю над маслоекстракційним заводом у м. Донецьк через конфлікт на Сході України у 2014 році.
Джерело: розроблено автором.

від загального обсягу національного виробництва (рис. 4).

Для цілей подальшого дослідження детально розглянемо склад та структуру активів та потужностей лідерів з виробництва соняшникової олії.

Невід'ємною складовою переробних підприємств олійно-жирової галузі є потужності елеваторного, складського, вагового і сушильного господарств, недостатня розвиненість яких підвищує ризик втрати врожаю та знижує показники якості олійної сировини. Саме від наявності елеваторних потужностей залежить можливість агровиробників вирощувати зернові та олійні культури, в тому чи іншому регіоні та гарантувати реалізацію вирощеного врожаю.

В Україні нараховується близько 1150 елеваторів різного класу, які розраховані на зберігання і первинну

обробку більш ніж 36 млн т зерна і насіння олійних культур. З них станом на кінець минулого маркетингового року (на 20.06.18 р.) 898 елеваторів були підключені до Основного реєстру і мали право видавати складські документи на зерно. Безпосередньо у господарствах є певна кількість зерносховищ підлогового зберігання (так звані зерносховища в умовах сільгоспвиробників). Якщо врахувати ці об'єкти, то у пікові періоди навантаження, український агросектор має у розпорядженні потужності для зберігання зернових і олійних на 47 млн т.

За прогнозом у 2020 р. потреба в елеваторах перевищить 70 млн т, а у 2025 р. складе близько 90 млн т. Тобто Україна стоїть на межі тотального дефіциту елеваторних потужностей. Водночас, виходячи з обсягів валового збору зернових і олійних наявний профіцит по-

Таблиця 5. Рейтинг потреби у елеваторних потужностях, станом на 01.09.2019 р.

№ з/п	Область України	Кількість елеваторів станом на 09.10.2019 р., шт.	Потужності зберігання, млн т	Валовий збір зернових та олійних у 2019 році, млн т*	Дефіцит потужностей, млн т	Потреба у інвестиціях, млн дол.	
						min	max
1.	Житомирська	28	1,192	5,236	4,044	485,28	606,6
2.	Харківська	67	2,76	5,350	2,590	310,8	388,5
3.	Дніпропетровська	69	2,909	5,228	2,319	278,28	347,85
4.	Запорізька	37	2,118	4,078	1,960	235,2	294
5.	Черкаська	37	2,434	4,357	1,923	230,76	288,45
6.	Вінницька	63	3,428	5,271	1,843	221,16	276,45
7.	Херсонська	43	1,964	3,525	1,561	187,32	234,15
8.	Хмельницька	52	2,558	4,004	1,446	173,52	216,9
9.	Донецька	26	1,108	2,516	1,408	168,96	211,2
10.	Кіровоградська	73	3,564	4,925	1,361	163,32	204,15
11.	Сумська	42	2,364	3,626	1,262	151,44	189,3
12.	Тернопільська	39	1,646	2,795	1,149	137,88	172,35
13.	Чернігівська	49	2,095	3,169	1,074	128,88	161,1
14.	Луганська	15	0,862	1,891	1,029	123,48	154,35
15.	Київська	40	2,284	3,233	0,949	113,88	142,35
16.	Львівська	24	0,767	1,630	0,863	103,56	129,45
17.	Волинська	20	0,669	1,391	0,722	86,64	108,3
18.	Полтавська	72	4,87	5,423	0,553	66,36	82,95
19.	Чернівецька	6	0,223	0,742	0,519	62,28	77,85
20.	Рівненська	18	0,832	1,233	0,401	48,12	60,15
21.	Івано-Франківська	8	0,427	0,730	0,303	36,36	45,45
22.	Миколаївська	47	4,01	4,226	0,216	25,92	32,4
23.	Закарпатська	2	0,168	0,316	0,148	17,76	22,2
24.	Одеська	63	4,79	4,404	-	-	-
Разом		940	50,042	79,299	29,643	3557,16	4446,45

Джерело: розроблено автором.

Примітка: * За даними Інформаційно-аналітичного порталу АПК України "Поле онлайн" [5].

тужностей у Одеській області, у Закарпатській, Миколаївській, Івано-Франківській областях ємність сховищ майже дорівнює потребам. Але є області, де потреба в інвестиціях у елеватори вимірюється сотнями мільйонів доларів, лідерами стали Житомирська, Харківська та Дніпропетровська області.

Зараз 10 найбільших приватних власників елеваторів володіють потужностями у 13,4 млн т (найбільші — компанії "Кернел Груп", UkrLandFarming і "Нібулон"). Якщо додати до цих об'єктів елеватори, які перебувають в управлінні ДПЗК, Держрезерву і Мінагропроду, цифра зросте до 20 млн т. Але великі гравці, які можуть інвестувати в потужності 100 000+ т, зараз більше зацікавленні у будівництві або розширенні власних портів зернових терміналів.

Отже, складемо рейтинг потреби у елеваторних потужностях та потреб у інвестуванні, врахувавши співвідношення наявних потужностей для довгострокового зберігання врожаю з валовим збором зернових і насіння сояшника у 2019 році, за умов, що здебільше будуть елеватори потужністю зберігання до 30 000 т. необхідних обсягів інвестицій у які складає 120—150 дол. за 1 т зберігання.

Таким чином, загальний дефіцит елеваторних потужностей в Україні складає 29,6 млн т. Обсяг необхідних інвестицій у будівництво нових потужностей складає від 3557,2 до 4446,5 млн дол. США. Вливання яких неможливе без повного, адекватного та неупередженого розкриття інформації про стан активів, зокрема необоротних та інвестування у них.

Таким чином, до основних проблем підприємств олійно-жирової промисловості можна віднести брак та застарілість потужностей зберігання. За нинішнього обсягу виробництва в 92 млн тонн зернових та олійних культур, Україна має потужності для зберігання орієнтовно всього 40 млн тонн. Водночас 70% наявних елеваторів морально і фізично застаріли. В більшості з них зерно зберігається просто насипом на підлозі — в таких умовах дуже складно забезпечити якість та безпеку зерна. На них відсутнє ефективне транспортне обладнання, яке би дозволяло швидко завантажити чи відвантажити хоча б один тип зерна. Отже, подальше зростання виробництва тільки посилює дефіцит потужностей зберігання в Україні. Тому Україні потрібна географічно справедлива збільшення нових потужностей зберігання.

Сьогодні елеваторні потужності зберігання зерна розміщені нерівномірно територією України, де вирощують зернові. Ця нерівномірність тепер підсилюється зміною кліматичних та погодних умов — збільшується виробництво зерна в регіонах, де раніше це було рідше виключення з правил (північно-західні області України), і де не було елеваторів для зберігання зерна історично.

Світовий ринок підвищує вимоги до якості та безпечності українського зерна. Сьогодні тільки 100—150 елеваторів в Україні можуть забезпечити стандарти якості, безпеки та логістики відповідні потребам ринку. Зокрема новий технологічний елеватор здатний визначати якість зерна на етапі завантаження, забезпечити якісну очистку та сушку зерна, контролювати

умови (вологість, температуру тощо) під час зберігання, та контролювати якість зерна під час відвантаження. Все це відбувається автоматизовано з використанням сучасних ІТ-технологій, без втручання людини в цей процес.

Будівництво нового технологічного елеватора дозволяє бізнесу значно виграти за рахунок значно нижчих експлуатаційних витрат. Результати опитування компаній-операторів елеваторів показали, що затрати на одну тонну зберігання для нового елеватора в 2 рази менші аніж в старого — \$7 за тонну у порівнянні з \$14 для старого елеватора. Такий ефект є результатом меншого енергоспоживання нового елеватора (7 кВт на тонну зберігання на новому vs 12 кВт на старому елеваторі); більш компактних розмірів нових елеваторів — менші логістичні витрати та менші податки на землю; вищої динамічності роботи — час завантаження вагону на нових елеваторах складає 10—15 хв, а на старих — до 2 годин; менших затрат на ремонтні роботи; більшої продуктивності праці кожного працівника за рахунок автоматизації багатьох процесів.

ВИСНОВКИ

Сучасний стан розвитку сировинної бази олійно-жирової галузі в Україні можна охарактеризувати наступними тенденціями:

- основною олійною сировиною, яка має найбільше промислове значення для олійно-жирової галузі України є насіння соняшнику, ріпаку та сої;

- загальна пропозиція олійного насіння на внутрішньому ринку України формується за рахунок власного виробництва, оскільки частка імпорту є незначною та представлена головним чином посівним матеріалом;

- Україна є лідером у глобальному трейдингу соняшникової олії, більше 50% від якої йде на світовий експорт;

- аналіз структури виробників нерафінованої соняшникової олії за даними у 2018/19 маркетингового року показав, що 65% від загального обсягу виробництва розподілили між собою групи компаній Kernel, Bunge, Cargill, Оптимусгро Трейд, ViOil, Allseeds та Миронівський хлібопродукт.

Виявлено, що перспективи України на світовому зерновому ринку залежать від наявності чи відсутності достатньої кількості нових зберігальних (елеваторних) потужностей.

У ході дослідження було складено рейтинг потреби у елеваторних потужностях та потреб у інвестуванні за областями. Автором було враховано співвідношення наявних потужностей для довгострокового зберігання врожаю з валовим збором зернових і насіння соняшника у 2019 році, за умов, що здебільше будуть елеватори потужністю зберігання до 30 000 т необхідний обсяг інвестицій у які складає 120—150 дол. за 1 т зберігання.

Виявлено наявність дефіциту елеваторних потужностей в Україні та визначено обсяг необхідних інвестицій у будівництво нових потужностей у сумі від 3,5 до 4,5 млрд дол. США. Зазначимо, що за оцінками Української зернової асоціації в Україні загальний обсяг інвестицій складає від \$4,5 до \$8 млрд.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013. — № 73 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 "Подання фінансової звітності" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013

4. Офіційний сайт Міністерства сільського господарства США (USDA) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.usda.gov/media/agency-reports>

5. Інформаційно-аналітичного порталу АПК України "Поле онлайн" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/ua/map>

6. Офіційний сайт асоціації "Укроліапром" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukroilprom.org.ua/> — q=node/1

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References:

1. The Ministry of Finance of Ukraine (2013), The order "On approval of the National Regulation (Standard) of Accounting 1 "General Requirements for Financial Reporting", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (Accessed 30 Oct 2019).

2. The Ministry of Finance of Ukraine (1999), The order "Instruction on the application of the Plan of Accounts for the accounting of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (Accessed 30 Oct 2019).

3. International Accounting Standards Board (2017), "International Financial Reporting Standard 1 "Submission of Financial Statements", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013 (Accessed 30 Oct 2019).

4. Official site of US Department of Agriculture (USDA) (2019), available at: <https://www.usda.gov/media/agency-reports> (Accessed 20 October 2019).

5. Official site of the Information-analytical portal of APC of Ukraine "Field Online" (2019), "Submission of Financial Statements", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013 (Accessed 25 September 2019).

6. Official site of the association "Ukroilaprom" (2019), available at: <http://www.ukroilprom.org.ua/> — q = node / 1 (Accessed 20 October 2019).

7. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 October 2019).

Стаття надійшла до редакції 31.10.2019 р.